
MANDOLİNİN TARİHSEL GELİŞİM DÖNEMLERİ**Historical Development Periods of the Mandolin****Zhanna AKTÜRK***
Gökay YILDIZ**

ÖZ

Mandolin, uzun bir geçmişe sahip, dünyanın birçok bölgesinde yaygın biçimde kullanılan bir çalgıdır. Mandolinin kendine özgü bir sesi ve tınısının olması onun birçok müzik türünde kullanılmasını ve pratik olması amatör müzisyenler tarafından ilgi görmesini sağlamıştır. Mandolin aynı zamanda profesyonel bir performans çalgısı olarak birçok ülkenin farklı kademe eğitim kurumlarında yer almaktadır. Türkiye’de ise bir dönem müzik eğitiminde okul çalgısı olarak kullanılmış ama daha sonra gözden düşmüş, kullanımı giderek azalmıştır. Okul çalgısı olarak algılandığından çalgının performans boyutu gerilemiş buna paralel olarak zengin repertuarı ve performans tarihi ile ilgili bilgiler yetersiz kalmıştır. Bu nitel araştırma kaynak tarama ve doküman analizi / incelemesi yöntemleri kullanılarak bu boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Çalışmada daha çok yabancı kaynaklar kullanılarak mandolin tarihi analiz edilmekte, performans çalgısı olarak müzik kültürlerindeki rolü göz önünde bulundurulup çalgının çeşitli müzik eğitimi seviyelerinde kullanımı araştırılmaktadır. Verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması betimsel yöntem kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre mandolin tarihi birkaç önemli döneme ayrılmakta ve her dönemin özellikleri belirlenmektedir. Mandolin tarihinde yer alan dönemlerin her biri, farklı bir repertuar ve farklı mandolin tekniklerinin kullanılmasıyla karakterize edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mandolin, Mandolin Tarihçesi, Telli-Mızraplı Çalgılar, Mandolin Gelişim Dönemleri, Mandolin Türleri.

ABSTRACT

Mandolin is an instrument that has a long history and is widely used in many parts of the world. The fact that mandolin has a unique sound and timbre has enabled it to be used in many musical genres and its practicality has attracted the attention of amateur musicians. Mandolin is also taught as a professional performance instrument in various educational institutions of many countries. In Turkey, for a period of time mandolin was used as a school instrument in music education, but later it was discredited and its use has steadily declined. Since mandolin is perceived as a school instrument, its performance factor has n't been thoroughly touched upon. At the same time, information on its rich repertoire and performance history is insufficient. This qualitative research aims to fill this gap by using source scanning and document analysis / review methods. In this study, the history of mandolin is analyzed using foreign sources, and the use of the instrument in various musical education levels is investigated by considering its role in musical cultures as a performance instrument. The analysis and interpretation of the data were carried out using the descriptive method. According to the results of the research, the history of mandolin is divided into several important periods and the characteristics of each period are determined. Each of the eras of mandolin history is characterized by the use of a different repertoire and different mandolin techniques.

Keywords: Mandolin, Mandolin History, Mandolin School, Plucked-String Instruments, Mandolin Development Periods, Types of Mandolins.

Derleme Makalesi/Review Article Geliş Tarihi/Received Date: 04.05.2021 **Kabul Tarihi/Accepted Date:** 03.06.2021

* **Sorumlu Yazar/Corresponding Author:** Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Müzik Eğitimi, Doktora öğrencisi, zhanna-17-12@mail.ru ORCID ID: 0000-0003-0734-3615

** Prof., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, gylz63@gmail.com ORCID ID: 0000-0001-7518-421X

Extended Abstract

Mandolin is an instrument that has a long history and is widely used in many parts of the world. In Turkey for a period of time mandolin was used as a school instrument in music education, but later it was discredited and its use has steadily declined. Since mandolin is perceived as a school instrument, its performance factor hasn't been thoroughly touched upon. At the same time, information on its rich repertoire and performance history is insufficient.

The purpose of this qualitative research is to fill this gap by using source scanning and document analysis / review methods. In this study, the history of mandolin is analyzed using foreign sources, and the use of the instrument in various musical education levels is investigated by considering its role in musical cultures. The analysis and interpretation of the data were carried out using the descriptive method.

According to the results of the research, the history of mandolin is divided into several important periods and the characteristics of each period are determined. Each of the eras of mandolin history is characterized by the use of a different repertoire and different mandolin techniques.

The period before the 17th century can be called the time of the formation of the mandolin. In this period, instruments similar to the lute were formed, which vary in mandolin making and tuning, and are named differently in different countries.

In the Baroque period, the instrument called the Baroque mandolin was created, which is still used in old music today. Over time, Italy became the center of mandolin art. Methodical and repertory studies of the mandolin were carried out by the leading musicians of the period, which played an important role in the life of Italian society. Some of these musicians are F. Conti, F. Piccone, D. Scarlatti, A. Vivaldi.

The classical mandolin period is the most productive and brightest period in the development of the mandolin repertoire and methodological studies. In the middle of the 18th century, the Neapolitan mandolin emerged from a mixture of different instruments. During this period, the mandolin was used in both amateur and professional music, and various mandolin methods including classical playing techniques were published.

The first half of the 19th century saw a decline in mandolin art. The mandolin almost completely disappeared from professional music, but continues to live as an accompaniment instrument in folk culture. Changes made by P. Vinaccia in mandolin making played an important role in the revival of mandolin art.

During the romantic mandolin era, prominent mandolin players and method book writers introduced new approaches to sound production and used new mandolin playing techniques. Thus, in the second half of the 19th century, a revival in the art of playing the mandolin began in Italy and then spread throughout Europe.

In the 20th and 21st centuries, the mandolin becomes a part of the music culture of many societies and each mandolin school gains its own characteristics. Mandolin ensembles and guitar-mandolin orchestras are formed in different countries, journals and methodological studies about the mandolin are published. In many countries, mandolin festivals and competitions are organized, which take place in different stages of music education.

When we trace the history of the mandolin, we can see that the centers of mandolin art have moved to different countries over the centuries. The mandolin, which is integrated into the musical culture of a particular society, comes under the influence of dominant tendencies and acquired characteristics specific to the society. Today, the art of mandolin continues to actively develop.

While investigating the existence of the mandolin in different countries, it was concluded that this instrument can be used successfully both in professional and amateur music as well as in general music education. This is due to the fact that besides being an instrument that a child can learn to play at a beginner level, it is also an instrument capable of performing the most complex virtuoso solo programs, playing solo in large halls and with orchestras. It can also be used in old, classical, romantic, bluegrass, country, jazz and many other music genres.

İnsanoğlu geçmişten bugüne duygu ve düşüncelerini ifade etmek için çeşitli yollar denemiş, bu yollardan biri olarak da müziği seçmiştir. Bazen kendi vücudunu ve çevresindeki maddeleri bazen de kendi sesini kullanan insanoğlu, zamanla müziği oluşturan en temel unsur olan sesleri üretmeye başlamıştır. Çünkü müziğin oluşması için ilk önce organize edilmiş seslere ihtiyaç duyulur. Bu sesleri üretebilmek için en temel araçlar, insan sesleri ve çalgılardır. Müzik seslerini üreten alet ise *müzik çalgısı* olarak tanımlanabilmektedir (Say, 2009). Yine başka bir ifadeyle “Müzikal sesler üretmek amacıyla yapılmış belirli biçim, kullanım ve tını özellikleri olan aletler de çalgı olarak tanımlanabilir” (Kaptan ve Yöndem, 2010, s. 23).

Çalgılar ses üretim yöntemlerine, ses üretim araçlarına, ses özelliklerine, yapısal özelliklere, kullanım alanlarına ve ses aralıklarına göre çeşitli sınıflara ayrılmaktadır. H. Berlioz'un (1856) *Modern Enstrümantasyon ve Orkestrasyon Üzerine Büyük Tez* adlı çalışmasında vurmali çalgılar hariç çalgıların sınıflandırılması; vibratör tipine göre (telli, üflemeli), ses üretme yöntemine göre ya da ses üretme aracına göre alt kategorilere ayrılmaktadır. Örneğin telli çalgılar; yaylı, *plucked* ve klavyeli olmak üzere üç alt kategoriye ayrılmaktadır (Akt. Muzhçil, 2015, s. 75).

N. A. Rimsky-Korsakov'un (1913) *Orkestrasyonun Temelleri* adlı daha çok pratiğe dayanan çalışmasında senfoni orkestrasının çalgı sınıflandırılması yaylı, tahta üflemeli ve bakır üflemeli çalgılardır. Bu sınıflandırmada titreşen cismin tipi (tel, hava) ve kısmen de rezonatörün özelliği (ahşap, bakır) bir kriter olarak görülmektedir. Yazarın *kısa sesli (plucked)* çalgıları ayrı bir gruba ayırması ise ilginçtir. Bu grupta arp, gitar, kanun, balalayka, domra, mandolin ve *pizzicato* çalan yaylı çalgılar yer almaktadır. Bu gruplandırma ses süresinin özelliğine, ses üretme yöntemi (*pizzicato*) dahil edilerek yapılmıştır. Bu nedenle ses sonucuna bağlı olarak N.A. Rimsky-Korsakov yaylı çalgıları, yaylı çalgı grubundan *plucked string* çalgı grubuna aktarmaktadır (akt. Muzhçil, 2015, s. 76).

Erik Moritz von Hornbostel ve Curt Sachs'ın (1914) müzik çalgıları sınıflandırma sisteminde ses üretme yöntemine göre çalgılar kategorize edilerek dört ana başlıkta toplanmıştır.

- 1) *Idyofonlar*: Kendinden ses veren vurmali çalgılar (simbal, üçgen, gong, kastanyet, glockenspiel vb.).
- 2) *Membrafonlar*: Deri gerili vurmali çalgılar (her tür davul, timpani, bongo vb.).
- 3) *Kordofonlar*: Telli çalgılar (gitar, mandolin, lavta, arp, keman, viyola, viyolonsel vb.).
- 4) *Aerofonlar*: Nefesli çalgılar (trompet, klarnet, flütler vb.).

Mandolin, bu sınıflandırma sisteminde kordofonlar grubunun bir alt kategorisi olan *bileşik kordofonlar* grubunun *saplı lavtalar (ing. necked lutes)* alt grubuna ait bir çalgı olarak tanımlanmaktadır.

Mandolin, farklı ülkelerde ses üretim yöntemine göre genellikle *plucked string* çalgı grubuna dâhil edilmektedir, Türkiye'de *plucked string* terimine karşılık aynı anlama gelen bir terim kullanılmadığı için bu çalışmada, ses üretme aracına göre *telli-mızraplı çalgılar* terimi kullanılacaktır.

Çeşitli ülkelerde kullanılan birçok farklı tür telli-mızraplı çalgı, folklorik bir ortamda doğduktan sonra toplumlar için kültürel kimliğin bir göstergesi olarak anlam kazanmıştır. Bağlamanın Türkiye, domranın Rusya, buzukinin Yunanistan ile ilişkilendirilmesi bu nedenle olabilir.

Evrin sürecinde birçok telli-mızraplı çalgı yavaş yavaş varoluş alanını genişletip dünya müzik sanatının bir

parçası haline gelmiştir. Bunlardan biri uzun bir geçmişe sahip, dünyanın birçok bölgesinde yaygın biçimde kullanılan, telli-mızraplı çalgı olan mandolindir. Mandolin; klasik, geleneksel ve popüler birçok müzik türünde yer almasının yanı sıra kendine özgü ses renginin etkileyici özelliği ve pratik olmasından ötürü sadece profesyonellerin değil amatörlerin de geniş ilgi gösterdiği melodik ve armonik nitelikte bir çalgıdır.

Türkiye’de mandolin, kolayca ustalaşılabilen bir çocuk çalgısı, bir geçiş çalgısı olarak algılanmaktaydı. Dolayısıyla mandolin Türkiye’de profesyonel performans çalgısı boyutunu kazanamamıştır. Uçan’ın (2016) değerlendirmesine göre: “mandolin genel müzik eğitiminde olduğu gibi çalgı eğitiminde de birçok yönden son derece elverişli, kolaylaştırıcı ve kullanışlı bir başlangıç, geçiş ve sıçrayış çalgısı olarak görülüyor ve nitelendiriliyordu” (Akt. Öztürk, 2020, s. 34). Mandolin hakkındaki yaygın söylemin bir diğer örneğine, M. R. Gazimihal’in 1951’de kaleme aldığı şu satırlarda da rastlamak mümkündür: “Mandolini öğretmek gibi, mandolini öğrenmek de kolaydır. Bunun sonucunda öğretmeni de çok, öğrencisi de çok olacaktır. Perdeleri, metodu, her şeyi standarttır. [...] mandolin bir ‘etap aleti’, bir çocuk çalgısıdır. [...] Mandolinden bıkarak keman ya da piyano gibi klasik bir çalgıya geçmek gereğini şiddetle duyar. [...] Müziği sevdiren ve çocuğu doğru seslerle işe başlatan bir çalgı olarak mandolin, küçük müzikçinin en güzel arkadaşı olur... Bugün için biricik kolay ve ucuz ‘çocuk çalgısı’ mandolindir” (akt. Say, 2001, s. 78).

Mandolinin imajının bu şekilde olmasının Türkiye’ye has birçok farklı sebebi olabilir. Türk kaynaklarında mandolinin repertuarı ve performans tarihi ile ilgili bilgilerin yetersiz olması bu imajın oluşmasında etkili olmuştur. Şu anda Türkiye’de mandolinin bu özelliklerini konu alan herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışma bu boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır.

Bu araştırma nitel araştırmanın kaynak tarama ve doküman analizi / incelemesi yöntemleri kullanılarak yapılan bir araştırmadır. Araştırmadaki verilerin elde edilme aşamasında doküman tarama yöntemi kullanılmıştır. Gerekli kaynak taraması yapılarak elde edilen bilgilerden bilimsel gerçekliğe ve geçerliliğe uygun olanlar değerlendirilmiştir.

Verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması betimsel yöntem kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguların düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır. Bu amaçla elde edilen veriler, önce sistematik ve açık bir biçimde betimlenir. Daha sonra yapılan bu betimlemeler açıklanır ve yorumlanır, neden sonuç ilişkileri irdelenir ve birtakım sonuçlara ulaşırlar (Sözbilir, 2009).

Yapılan analizler ve incelemeler sonucunda mandolin çalgısının tarihsel sürecinin incelenmesinin müzik tarihine ve müzik eğitimine katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

17. Yüzyıl Öncesi Mandolin

Mezopotamya, Batı Asya (M.Ö. 2300) ve Mısır (M.Ö. 1600) kültürlerinde yuvarlak gövdeli ve uzun saplı çalgıların ilk izleri bulunmaktadır. M.Ö. yaklaşık 1300’lerde Mısır’da ilk kısa saplı, muhtemelen Asya kökenli lavtanın resimleri ortaya çıkmıştır. Avrupa lavtasının atası olduğu düşünülen Arapların *Ud*’u (Arapça al’Ud), bu lavtadan çıkmaktadır. M.S. 8. yüzyıldan 11. yüzyıla kadar Güney Avrupa, özellikle İspanya ve Sicilya’nın Araplar tarafından işgal edilmesiyle Arap kültürüne ait çalgılar yavaş yavaş Hristiyan Avrupa’ya yayılmaya başlamıştır (Le Roux, ve Bazin, 1988, s. 13).

Çeşitli kaynaklara göre Avrupa’da iki tür lavta olduğu bilinmektedir: Uzun saplı, tanbur biçimli büyük lavta (şekil 1) ve kısa saplı tek ağaç parçasından (sapı gövdeden ayrı değil) işlenmiş, dış bükey gövdeli küçük lavta

(şekil 2).

Şekil 1. *Uzun Saplı Büyük Lavta* (Alfonso X, Tarihsiz)

Şekil 2. *Kısa Saplı Küçük Lavta* (Alfonso X, Tarihsiz)

18. yüzyıla kadar küçük lavta çeşitli şekillerde adlandırılmıştır. Marga Wilden-Hüsgen (1992), küçük lavtanın adını farklı ülkelerdeki adlarından bağımsız olarak yüzyıllara göre sınıflandırmıştır:

11- 14. yüzyılda: *Guitarre morisca*

14- 15. yüzyılda: *Quinterna*

16. yüzyılda: *Mandora (Mandore), Lutina (küçük lavta)*

17. yüzyılda: *Mandola*

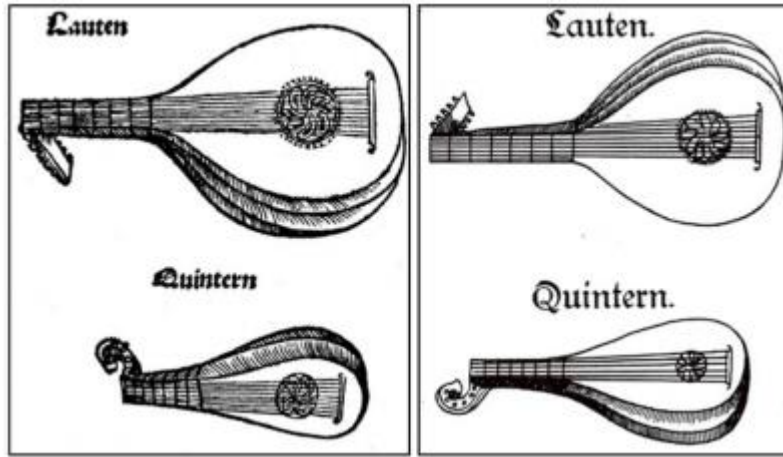
18. yüzyılda: *Mandoline/o* (s.12)

Tyler ve Sparks (1989) ise, farklı ülkelerde kullanılan küçük lavtayı şu şekilde adlandırmaktadırlar: Fransızca: *guitaire, guinterne, guisterne*

İngilizce: *gyterne, gittern* Almanca: *guinterne* İspanyolca: *guitara*

İtalyanca: *chitarra, chitarino, cistern*.

1300'den itibaren quintern (şekil 3) (*Quintern* veya *Gitarre* kelimesi bir orta çağ metninde mandolin benzeri bir enstrümanı anlatmaktadır) sıklıkla kullanılan ve çok sayıda minyatürde, freskte ve resimde gösterilen bir çalgıdır. Bu görüntüleri incelerken quintern ve (büyük) lavta arasında bazı fiziksel farklar görülmektedir. Quintern genellikle lavtadan daha küçüktür (fark çok net olmasa da), baş orak bir şekle sahiptir.

Şekil 3. Lavta ve Quintern (Mandore) (Virdung, 1511; Agricola, 1529)

Didier Le Roux ve Jean-Paul Bazin'e (1988) göre orta çağda quintern, günümüzdeki gitar kadar popülerdi. Çok sayıda mevcut resim orta çağ'ın mandolin tarihindeki en büyük dönemlerden biri olduğunu göstermektedir. Enstrümanın tasarımı tam olarak tanımlanmış ve neredeyse *standartlaştırılmıştır*. Araştırmacılara göre quintern, çağdaşı olan lavtadan farklıydı, bu nedenle lavta quintern'in atası değil kardeşidir.

16. yüzyılda küçük lavtanın yapım biçimi değişmekte ve büyük lavtanın formunu almaktadır. Artık gövde ve sap tek bir parça değil, akort burgu sistemi de değişmiştir (Wilden-Hüsgen, 1992, s. 12). Çalgı artık *Mandore* olarak adlandırılmaktadır.

Didier Le Roux ve Jean-Paul Bazin (1988) orta çağın quintern ile geç Rönesans mandoresi arasındaki bağlantıyı İspanya'nın *Bandurria*'sında bulmaktadırlar. Bandurria, 1555'te Juan Bermudo tarafından yayınlanan *Declaracion de Instrumentos Musicales* adlı kitabında *sol-do-sol* üç telli çalgı olarak tanımlanmaktadır. Bermudo, bandurria'nın şeklini açıklamamasına rağmen, bu çalgı adı ve dörtlü-beşli akor sistemi nedeniyle mandorenin atası olduğunu tahmin etmektedir. Mandore'yi anlatan en eski belge 1585'te Kral Henri V. için Jacques Cellier tarafından yazılmış bir yazıdır. 1585'te Paris'te Adrien Le Roy tarafından yayınlanan *Instruction pour la Mandore* (Mandore Talimatları) adlı kitapta, mandorenin kökenleri İspanyol çobanlara (Biscaye ve Navarria'dan) bağlanmaktadır. Burada mandore dört telli ve dokuz perdeli bir çalgı olarak tanımlanmaktadır.

Barok Dönemde Mandolin

17. yüzyıla kadar mandore (mandora) olarak adlandırılan küçük lavta Fransa, İngiltere ve Almanya'da çok popülerdi. Bu ülkelerde mandore için Fransız tabulatür sisteminde çok sayıda eser yazılmıştır. İtalya'da mandore bilinmektedir ama kullanılmamaktadır. 17. yüzyılda ise mandore çalgısı Fransa, İngiltere ve Almanya'da popüleritesini kaybetmiştir. Buna karşın İtalya'da *mi-la-re-sol* dört telli bir çalgı olan mandore (It. *Mandola*) için yazılan ilk eserler ortaya çıkmaktadır. Bu akor ayarları muhtemelen 17. Yüzyıl İtalya'sında hala kullanılan Rönesans lavtasından kaynaklanmaktadır (Le Roux ve Bazin, 1988, s. 15).

17. yüzyılda oluşan *mi-la-re-sol* tellere 18. yüzyılın başında kalın *sol* ve *si* telleri eklenerek günümüzde *Barok Mandolin* (şekil 4) olarak adlandırılan mandola ortaya çıkmıştır. Günümüzde bu çalgı eski müzikte ve barok ensemblelerde kullanılmaktadır (Wilden-Hüsgen, 1992, s. 13).

Şekil 4. Giuseppe Presbler, 1796, *Barockmandolin*, (The Metropolitan Museum of Art)

Farklı kaynaklarda bu mandolin farklı adlandırılmaktadır. Mesela, Marga Wilden-Hüsgen *Milan Mandolin* adını verirken, diğer kaynaklarda bazen *Barok Mandolin* adı kullanılmaktadır.

Antonio Stradivari'nin (1644-1743) en az iki tane lavta şeklindeki enstrümanı hayatta kalmıştır. Bunlardan biri (şekil 5) Güney Dakota'daki (ABD) Ulusal Müzik Müzesi'nde bulunmaktadır. Enstrümanların yanı sıra, Stradivari tarafından yapılan bu tür aletlerin çizimleri de günümüze ulaşmıştır (Wilden-Hüsgen, 1990).

Şekil 5. Stradivari, A. *Mandolin* (National Music Museum)

17. yüzyılın sonuna gelindiğinde artık mandolin, İtalyan toplum hayatında çok yaygınlaşmış ve önemli bir yere sahip olmuştur. Mesela Orlandi'nin araştırmasına göre, o yıllarda Venedik'te Ospedale della Pieta'da çalışan Vivaldi'nin mandolin çalan öğrencileri vardı (akt. Le Roux ve Bazin, 1988, s. 16).

Roma'daki Müzik Akademisinin üyeleri Gaetano Boni ve Francesco Piccone tarafından barok (Milan) mandolin için çok sayıda beste yazılmıştır (Le Roux ve Bazin, 1988, s. 16). Barok mandolin için yazılan ve mandolin repertuarında önemli yeri olan parçalar Domenico Scarlatti (6 sonat) ve Antonio Vivaldi (mandolin solo için Do majör konçertosu ve 2 solo mandolin için G majördeki konçerto gibi) tarafından yazılmıştır.

Bilinen ilk mandolin metodu, 18. yüzyılın başında ünlü lavta sanatçısı Francesco Conti tarafından yazılmıştır. O zamana ait hemen hemen tüm metotlar gibi, bu metotta çalma tekniğini kapsamamaktadır. Tabulatürden bir tür geçişi göstermektedir (Tyler ve Sparks, 1989, s. 98). 18. yüzyılın ilk yarısında, opera ve oratoryolarda da mandolin yaygın olarak kullanılmıştır. Örneğin Francesco Conti'nin *Galatea Vendicata*, Francesco Mancini'nin *Alessandro il Grande in Sidone* operalarında ve Antonio Vivaldi'nin *Juditha Triumphans* oratoryosunda mandolin *obligato* kullanılmıştır (Tyler ve Sparks, 1989, s. 27).

1650-1750 yıllarında mandolin için Filippi Sauli, Guiseppe Gaetano Boni, Roberto Valentini, Carlo Arrigoni, Ludoviko Fontanelli v.d. tarafından yaklaşık 200 müzik eseri yazılmıştır. Bu eserler çalma tekniği açısından yüksek seviye eserlerdir. Bu özellik, o dönemdeki mandolin sanatının yüksek seviyesini göstermektedir (Moçalova, 2018, s. 20).

Klasik Dönemde Mandolin

Barok mandolin için eserler yazan besteciler Kuzey İtalya'dan veya Roma'dandı. Güney İtalya'da ise Barok (Milan) mandolininin yaygın olduğuna dair bir kanıt yoktur. Bu dönemde Napoli'de yeni tür bir mandolin ortaya çıkmaktadır.

Didier Le Roux ve Jean-Paul Bazin göre, (1988) *Napoli mandolini* (şekil 6) muhtemelen 1750 civarında farklı çalgıların karışımından ortaya çıkmaktadır. Şekil olarak Barok mandolinden (ama barok mandolinin gövdesinin düz ön kısmının aksine, kıvrım gövdesinin ön kısmına sahiptir) ve küçük *colascioneden* [mandoline benzeyen, muhtemelen Türk kökenli, uzun saplı iki veya üç telli çalgı. Tyler ve Sparks'a (1989, s. 138) göre, Colascione 15. yüzyılda Napoli'de uzun saplı Arap lavtası ve İtalyan lavtası örnek alınarak İtalya'ya yerleşmiş Türkler tarafından üretilmiş bir çalgıdır], akor sistemi (teller G-D-A-E) kemandan, çift metal teller belki de Chitarra Battente'den, adı ise uzun yıllardır bilinen kuzey İtalya kökenli Barok (Milan) mandolinden alınmıştır.

Şekil 6. *Antonius Vinaccia, 1781, Mandolin (The Metropolitan Museum of Art)*

Napoli mandolini besteciler arasında çok popülerdi, bunun için çok sayıda parça yazıldı ve bu parçalar günümüzde dünyadaki farklı kütüphanelerde muhafaza edilmektedir.

Napoli mandolininin sosyal işlevine uygun olmak için bu parçalar genellikle kolaydı çünkü mandolin aristokrat toplumda amatör çalgı olarak kullanılıyordu. Buna karşılık virtüözler tarafından veya virtüözler için yazılmış üst düzey çalma teknikleri içeren eserler de yayımlanmıştır (Le Roux ve Bazin, 1988, s. 17). Tellerin adı ve sıralanışı keman ile aynı olması, mandolinin birçok bestecinin ilgisini çekmesine, aynı zamanda kemancıların mandoline geçme ve ustalaşma süresinin azalmasına yardımcı olmuştur.

O dönemde İtalya küçük eyaletlerden oluşmaktaydı. Bu eyaletlerde farklı tür mandolinler de ortaya çıkmıştır: *Genovese mandolini*, *Roma mandolini*, *Kremon mandolini*. En popüler olan Barok mandolin ve Napoli mandolini eş zamanlı kullanılmaktadır ve ikisi de *Mandoline* olarak adlandırılmaktadır. Sadece akor pozisyonlarını inceleyerek eserin hangi tür mandolin için yazıldığı anlaşılabilir (Moçalova, 2018, s. 21).

17. yüzyıl mandolinin altın çağıdır. Bu dönemde Napoli, Avrupa müzik hayatının merkeziydi. Dönemin önemli bestecilerinin mandolin için parçalar yazmaları, çalgının popülerliğini ve yüksek statüsünü göstermektedir. 18. yüzyılın ortasında, mandolin klasik icra teknikleri (çeşitli arpej türleri gibi) gelişmiş, İtalyan oda müziğinin en önemli çalgılarından biri haline gelmiştir (Laçinova ve Pripuskova, 2015, s. 42).

Devrim öncesi dönemde Paris'te müzik hayatı aktif olarak gelişmektedir. İtalya'dan birçok müzisyen bu aktif konser hayatına katılmak için Paris'e taşınmıştır. Bunların arasında çok başarılı olan ve Fransa'da mandolinin yayılmasını başlatan birçok mandolinist vardı. Salonlarda mandolin çalmak çok modaydı ve birçok kemancı sol el tekniği kemana benzediği için mandoline geçiyordu (Moçalova, 2018, s. 21).

18. yüzyılın ikinci yarısında Paris ve Lyon'da yayınlanan çok sayıda metot kitabı, mandolin icracılığının

gelişiminin önemli bir göstergesidir. Bu metotlardan bazıları şunlardır: Giovanni Fouchetti, Lyon 1760; Giovanni Battista Gervasio, Paris 1767 (*Methode tres facile Pour apprendre a jouer dela Mandoline a quatre Cordes Instrument fait pour les Dames*); Gabriele Leone, Paris 1768 (*Methode Raisonee Pour passer du violon a la Mandoline*); Pietro Denis, Paris 1768 (*Methode Pour Appelandre a Jouer de la Mandoline*); Michel Corrette, Lyon 1772 (*Nouvelle Methode pour apprendre a Jouer en tres peu de tems de la mandoline*).

Bu metotlar, o dönemde kullanılan mandolin icra tekniklerini tanımlamaktadır. Metotlar büyük ölçüde mandoline geçen kemancılara yönelik olduğu için sağ el tekniğine daha fazla önem vermektedirler. Temel olarak bu metotların tümü aynı anda hem 6 hem de 4 telli mandolin için yazılmıştır. Sadece Gervasio'nunki 4 telli için yazılmıştır. Bu kitaplarda ses üretme aracı olarak tüyler (karga veya devekuşu) veya kiraz ağacı kabuğundan yapılmış penalar önerilmiştir. Yazarlar, mandolin çalarken sesin yuvarlak ve sıcak olması gerektiğini belirtmişlerdir (keskin ve gürültülü olmamalıdır).

Fouchetti'ye (1760) göre mandolin mümkün olduğu kadar klavsen ve arp seslerini taklit etmelidir. Tremolo sadece uzun notalarda kullanılabilir. Tremolonun (daha çok hızlı ritmik seslere benzeyen) nasıl ve nerede kullanılacağına yönelik belirli kurallar vardır. Mesela, 1'lik notalarda 7 vuruşlu tremolo, ikilik notalarda 5 vuruşlu tremolo kullanılmaktadır. Fouchetti'ye göre bir müzik parçasında birden fazla ikilik nota varsa sadece birinci nota tremolo çalınması gerekir, aksi halde kötü ses meydana gelecektir (akt. Wilden-Hüsgen, 1988, s. 60).

Gabriele Leone (1768), mandolin sesinin keman gibi devam etmediğine ve tasvir edilmemesi gerektiğine, uzun notalarda sesi uzatmak için süslemeler veya akor sesleri kullanılması gerektiğine inanıyordu. (akt. Wilden-Hüsgen, 1988, s. 60).

Pietro Denis'e (1768) göre mandolin için yazılmış kompozisyonlarda tremolo kullanmaya gerek yoktu çünkü bu kompozisyonlarda zaten uzun notalar yoktur. Diğer yandan başka çalgılar için yazılmış parçaları, mandolin ile seslendirirken uzun notaları doldurmak için daha kısa notaları kullanmak gerekmektedir. (akt. Wilden-Hüsgen, 1988, s. 60).

Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere Klasik Mandolin Döneminde melodi çalmak ya da uzun notaları doldurmak için günümüzdeki tremolo çalma tekniği kullanılmamıştır. Bunun yerine uzun notalar, kurallı bir şekilde bir dizi vuruşlarla, süslemelerle ya da akor sesleri ile doldurulmuştur.

Bu metotlarda, en çok çeşitli sağ elle vuruş tekniklerine ve ses kalitesine önem verilmiştir. Tüm yazarlar yalnızca bilekle çalınması gerektiği konusunda hemfikirdir. Bu eski Klasik mandolin metot kitaplarında; aşağıya-yukarıya güçlü (iki tel aynı anda çekme) ve hafif (tek tel çekme) değişik vuruş tekniğine, virtüöz arpej tekniklerine ve değişik süslemelere odaklanılmıştır (Wilden-Hüsgen, 1988, s. 61).

1789 Fransız Devrimi ile Paris'te klasik mandolin dönemi sona ermiş, finansmanı kesilen müzisyenler Fransa'dan ayrılmışlardır. Yaklaşık on yıl sonra turne virtüözü mandolinistler sayesinde mandolin, Viyana'da giderek daha popüler hale gelmiştir (Laçinova ve Pripuskova, 2015, s. 42).

Mandolinlerin ilk tanımı ve adı 1805'te Leipzig'de Bartolozzi tarafından önerilmiştir. 6 çift telli mandolin için *Milano mandolin* veya *Turin mandolin*, 4 çift telli için *Napoli mandolin* ve 4 tek telli için *Cremona mandolin* şeklinde bir adlandırma önermiştir. Bartolomeo Bartolozzi, Venedik'ten Viyana'ya taşınmış ve ilk Alman mandolin metodunun yazmıştır. 18. yy. sonlarında ve 19. yy. başlarında, çift telli çalgılarda yalnızca bir tel kullanma genel bir eğilimdi. Mandolin de bu eğilime yenik düştü. Bartolozzi, bir kiraz ağacının kabuğunu pena olarak kullanarak

Cremona mandolinini dört tek telle ustaca çaldı. Johann Nepomuk Hummel, mandolin ve orkestra için yazdığı konçertoyu Bartolozzi'ye ithaf etti (Bone, 1914).

Bu dönemde Viyana'daki bazı besteciler mandolin için çeşitli besteler yapmıştır. Örneğin Ludwig van Beethoven tarafından mandolin ve çembalo için yazılan 4 sonat ve Wolfgang Amadeus Mozart'ın *Die Zufriedenheit*, *Komm, Liebe Zithera* adlı şarkılarında ve *Don Giovanni* operasında mandolin eşlik olarak kullanılmıştır (Sparks, 1995, s.4).

Niccolo Paganini'nin çaldığı ilk enstrüman mandolindir. Paganini tarafından mandolin için üç beste yapılmıştır: *Sonata per Rovene per mandolino e chitarra*, *Serenata per mandolino e chitarra*, *Minuetto per l'amandolino per mandolino solo* (Tyler ve Sparks, 1989, s. 140-141).

Romantik Dönemde Mandolin

Barok ve Klasik dönemlere ait mandolin icra teknikleriyle Romantik döneme ait müzikleri mandolin ile çalmak uygun değildi. Sparks'a (1995, s. 3) göre "Piyano yapımındaki gelişmeler daha güçlü sese sahip olmasını sağladı. Yaylı çalgılar, yeni çağın bestecilerinin eserlerinde geniş melodik çizgiler çalmak için idealdi. Bu koşullar altında, mandolin müzik dünyasında tamamen sahipsiz hale geldi".

19. yüzyılın ilk yarısında hem enstrümanın varlığına hem de besteciler tarafından algılanmasına etki eden başka bir eğilim kendini göstererek mandolin günlük hayatta bir eşlik, örneğin, serenatlara eşlik enstrümanı olarak görülmeye başlanmıştır.

Profesyonel müzikte mandolinin en yaygın rolü, operalarda serenatlara eşlik etmesiydi. Mandolin sanatçılarının sayısı hızla düştüğünden tiyatrolarda mandolinin yerine *pizzicato* çalan yaylı çalgılar kullanılmaya başlanmıştır (Georges Bizet, opera *Don Procopio*) (Sparks, 1995, s. 4).

Ayrıca, o zamanın gençler arasında üç veya altı satırlık şiirler olarak yazılan, aşk temalı *stornelli* ve *rispetti* Toskana şarkıları popüler olmuştu. Bunlar mandolin, gitar veya keman eşliğinde icra ediliyordu. Napoli'de daha sonra Napoli şarkıları olarak adlandırılan, sokak müzisyenlerinin şarkıları yaygınlaşmıştır. Geleneksel olarak bu şarkılar mandolin ya da gitar eşliğinde söylenmiştir (Sparks, 1995, s. 10-14).

1830'dan itibaren mandolin için yeni eser bulunamamış, 1805-1869 döneminde mandolin çalma metotları yayımlanmamıştır. Mandolinistler mesleki eğitim almadığı için 18. yüzyıl icra teknikleri ve mandolin eserleri unutulmuştur. Böylece 19. yüzyılın ortasına doğru mandolin, profesyonel performans alanını neredeyse tamamen terk etmiş ve akademik çevrede popülerliğini yitirmiştir. Ancak mandolin İtalyan halk müziğinde yaşamaya devam etmiştir (Skroznikova, 2014, s. 203).

Sözde sükunet dönemi olarak bilinen ve mandolinden çok az bahsedilen 1820-1870 yılları arası, mandolin için müzik hayatının değişen yeni koşullarına bir hazırlık dönemi olarak kabul edilmektedir.

Çalgı ustası Pasquale Vinaccia tarafından mandolinin geliştirilmesi, çalgının yeni müzik hayatında yer almasında çok önemli rol oynamıştır. Vinaccia, daha parlak bir sese sahip olan ve sanatçıya daha fazla teknik imkanlar veren yeni bir mandolin modeli üretmiştir. Yeni mandolin modelinin (şekil 7) daha büyük ve geniş sapı, abanoz klavyesi, daha fazla perdesi, metal tel tutucuları ve metal telleri, daha büyük bir gövdesi vardı. Ahşap akort mandalların yerine gitar mekanikleri kullanılmaktaydı. Bu da enstrümanın çok daha doğru akort edilebilmesini sağlamıştır (Skroznikova, 2014, s. 206).

Şekil 7. *Vinaccia, P. Mandolin (Lachmann, E, 1950).*

1878'de İtalya Kraliçesi olan Savoylu Margaret tarafından mandolin kullanılması, çalgının gelişiminde önemli rol oynamıştır. P. Vinaccia özellikle onun için bir çalgı yapmıştır. Kraliçenin etkisiyle mandolin yüksek sosyete arasında yaygınlaşmıştı. Çalgının devlet katında bu şekilde tanınması, İtalya'da popülerliğinin artmasına ve mandolin sanatının daha da gelişmesine önemli bir ivme kazandırmıştır. Böylece 19. yüzyılın ikinci yarısında, mandolin çalma sanatında İtalya'da ve ardından tüm Avrupa'da bir canlanma başlamıştır (Adelstein, 1905, s. 5).

19. yüzyıl sonlarında ve 20. yüzyıl başlarında müzisyenler, mandolin sanatını yaygınlaştırmak için (Fransa, Almanya, Austurya, İngiltere, Amerika, Japonya) farklı ülkelerde konserler vermekteydiler. Bu dönemde, mandolin dörtlüsü, solo mandolin ve piyano eşlikli mandolin için eserler yazılmıştır. Mandolin orkestralarının ve mandolin-gitar topluluklarının ortaya çıkışı ve yaygınlaşması, bu topluluklar ve orkestraların mandolin sanatının gelişiminin merkezleri haline gelmesini sağlamıştır. 1880'lerde mandolin-gitar orkestraları İtalya'nın her yerinde ortaya çıktı (Sparks, 2013, s. 621). 1905'de S. Adelstein şunları kaydetti: "Son yirmi yılda, modern enstrümanların hiçbiri Avrupa'da Napoli mandolini kadar hızlı bir popülerlik kazanmadı. Birkaç yıl önce enstrümanın tamamen bilinmediği Almanya ve İngiltere'de, Paris'te olduğu gibi, bugün mandolin binlerce kişi tarafından çalınıyor ve özellikle zarif ve oldukça sanatsal bir enstrüman olarak algılanıyor."

Bu dönemde mandolin ile ilgili bazı dergiler yayımlanmaya başlamıştır. Bu dergiler, mandolinin ne kadar yaygın olduğunu göstermektedir. Örneğin, Almanya, Avusturya ve İsviçre'de telli çalgı (mandolin ve gitar gibi) topluluklarını birleştirme amacıyla 1913'te *Die modern Hausmusik* dergisi çıkarılmıştır. Dergiye göre, 1913'te

sadece kuzey Almanya'da yaklaşık iki yüz mandolin ve gitar topluluğu vardır (Henke, 1993, s. 31). Japonya'da ise, sadece Tokyo'da 1924'te yaklaşık on sekiz mandolin topluluğu vardı (Sparks, 1995).

Bu dönemde mandolin yapımında da yeniliklere rastlanmaktadır. Amerika'da Orville Gibson, 1898'de yeni bir mandolin türünü patentledi (şekil 8). Gibson mandolinleri, sanatçılar arasında bir tartışmaya neden oldu. İtalyan mandolinlerine kıyasla Gibson enstrümanları daha büyük bir rezonans bölümüne ve daha uzun sapa sahiptir.

Şekil 8. Gibson, O. 'Mandolin A' ve 'mandolin F' (The Metropolitan Museum of Art)

Sonuç olarak Gibson mandolinleri daha alçak frekanslı gitar benzeri bir ses üretiyordu. Amerikalı sanatçıların çoğu bluegrass, ragtime, dans müziği tarzlarında bu yeni mandolini yaygın olarak kullanmaya başladılar (Moçalova, 2018, s. 48).

Bu dönemdeki yuvarlak gövdeli mandolini yapan en iyi çalgı ustası R. Calace idi. 1906'da gerçekten profesyonel performans seviyesindeki *Mandolino Calace '900 brevettato* mandolin modelini üretmişti. Bu çalgı bütün önceki çalgılarla kıyaslandığında daha güçlü ses ve tını özellikleri yanında icracılar için performans sırasında kolaylık sağlayan bir çalgıdır. 20. yüzyılın başında yapılan bu mandolinler, bugüne kadar kendine has özelliklerini korumuş ve müzisyenler tarafından halen aktif olarak kullanılmaktadır (Skroznikova, 2014, s. 207).

İlk romantik mandolin metot kitapları 1870 civarında önce İtalya'da ardından yaklaşık 20 yıl sonra Fransa'da yayımlandı. Neredeyse aynı anda veya birkaç yıl sonra Almanya'da, Büyük Britanya'da; sonra ABD'de, Belçika'da ve Hollanda'da metotlar yayımlanmıştır. En önemli olanların bir listesi ülkelere göre şu şekilde sıralanmıştır:

İtalya'da: Carmine de Laurentiis (1869); Ferdinando Christofaro (İtalien 1873, Paris 1884); Giuseppe Branzoli (1875); Constantino Bertucci (1885); Carlo Munier (1891); Agastino Pisni (1889, Mailand); Carlo Rossi (1893, Leipzig); Vittorio Monti (1900); Rafaele Calace (Editions Calace, Neapoli).

Fransa'da: Jean Pietrapertosa (Paris 1891); Jules Cottin (Paris 1891); Edgar Bara (Paris 1902); Madeleine Cottin (Paris 1903 ve 1905); Maurice Mariton (Paris 1907); R. Talamo (Paris 1907); Laurent Fantauzzi Paris 1922).

Almanya’da: Köhler Ernesto (1890); Hertel Julius (Leipzig 1890); Vorpahl Reinhold (1902); Branzony Alberto (Leipzig 1913); Ritter Theodor (Leipzig 1913); Ragotzky Hans (1918).

ABD, İngiltere, Hollanda, Belçika’da: Odell Herbert Forest (USA); Pettine Giuseppe (USA 1906); Hawkes (England 1903); Ranieri Silvio (Brüssel 1910); Wieda Aat (Niederlande); Kok, loh. B. (1920).

Hemen hemen tüm bu metotlar birkaç cilt halinde yayımlanmıştır ve genellikle çok dillidir. Metotlar, İtalyanca, Fransızca, İngilizce, Almanca olarak yazılmıştır. Tüm kitaplar da hemen hemen aynı fikir görülmektedir: Tremolo çalma, ana çalma tekniği oldu ve tremolo çalma romantik dönemin *stil belirleyicisi* olmuştur. Tüm besteciler, tremolo çalmanın mümkün olduğu kadar hızlı olması gerektiği konusunda hemfikir, bu sayede kemandaki yayla yapılan sese benzer bir ses elde etmeyi amaçlamışlardır (Wilden–Hüsgen, 1988, s. 57-59).

Metotlardan biri, mandolin virtüözü ve besteci Carlo Munier'e aittir. Munier (1891, s. 6) geliştirdiği metotla ilgili olarak “On ya da on beş yıl önce el kitabımın yayımlanması işe yaramazdı, o zamanlar mandolin çok az biliniyordu ancak şimdi müzik sanatının bir parçası haline geliyor ve birçok insan onu ilgiyle inceliyor” ifadelerine yer vermiştir. Munier tarafından mandolin solo, gitar ve piyano eşlikli mandolin, mandolin trio için iki yüzden fazla müzik eseri yazılmıştır. Metotta Munier, mandolini solo bir çalgı olarak göstererek yeni çalma tekniklerine yer vermiş ve ilk defa bu metotta *tremolo-staccato* tekniğini kullanmıştır. Bir diğeri ise Fransa’da besteci V. Monti tarafından yazılan metot kitabıdır. V. Monti metot kitabının yanı sıra mandolin için birkaç eser de yazmıştır. Örneğin, birçok kemancının konser repertuarında yer alan ünlü *Czardas* özgün olarak mandolin için bestelenmiştir.

Avusturya’da ise Gustav Mahler, senfoni orkestrası çalışmalarına mandolini dahil ederek *Yedinci* (1905) ve *Sekizinci* (1910) *Senfonilerin* yanı sıra *Dünya Şarkıları* (1908) adlı eserlerinde kullanmıştır.

Mandolin sanatındaki tecrübeleri paylaşmak, mandolin icracılığını geliştirmek ve mandolin için yazılan parçaları çoğaltmak için icracılık ve bestecilik yarışmaları düzenlenmiştir. Fransa’da mandolin ile ilgili *L’Estudiantina* dergisinin editörleri tarafından ilk uluslararası mandolin yarışması organize edilmiş; Fransa, İtalya, İspanya, İsveçre’den mandolin topluluklarının katıldığı ve jürisinde C. Saint-Saëns, J. Massenet, C. Munier’in yer aldığı ilk yarışma Monako’da 1906’da gerçekleştirilmiştir (Sparks, 1995, s. 100).

Japonya’da gitar ve mandolin için 114 müzik eseri besteleyen Morishige Takei, 1927-1928 yıllarında mandolin için beste yarışmaları organize etmiştir (Sparks, 1995, s. 153).

Bu dönemdeki mandolin performansındaki en önemli olaylardan biri, 1922’de Fantauzzi’nin girişimiyle Conservatoire National de Marseille’de Fransa’daki yüksek mesleki eğitim düzeyinde ilk kez bir mandolin sınıfının kurulmasıdır (Moçalova, 2018, s. 41).

20. Yüzyılın İkinci Yarısından Günümüze Kadar Mandolin

II. Dünya Savaşı’nın bitiminden sonraki ilk on yıl boyunca çoğu Avrupa ülkesinde mandolin sanatı düşüş yaşamıştır. Olumsuz ekonomik ve siyasi etkilere ek olarak mandolinin 3. Reich zamanında kullanılmış olması, çalgının düşük sosyal statüye gerilemesine büyük ölçüde neden olmuştur (Orlandi ve Mandonico, 1998, s. 13). Bu durum birçok kurumda mandolin derslerinin kapatılmasıyla sonuçlanmıştır.

Mandolinin, akademik bir performans çalgısı olarak dünya müzik kültüründe yeniden yel alması ve toplumun mandoline yönelik ilgisini yeniden canlandırma süreci günümüze kadar devam etmektedir. Bu konuda önde gelen

mandolin sanatçıları katkıda bulunmaktadır.

Günümüzde mandolinin en yüksek akademik mesleki gelişime sahip olduğu ülkeler arasında Almanya, İtalya, Japonya bulunmaktadır. Burada mandolin üzerine mesleki müzik eğitimi verilmekte, kaliteli konser çalgıları üretimi yapılmakta ve icracı yarışmaları düzenlenmektedir. Bu ülkelerin bestecileri, mandolin için çağımızın stil gereksinimlerini karşılayan çok sayıda yeni beste yaratmaktadır.

Günümüzde, Calace fabrikası İtalya'daki mandolin yapım sektörünün lideri olarak kabul edilmektedir. Burada birkaç çeşit mandolin üretilmektedir (McDonald, 2015, s. 69). İtalya'nın Ferrara şehrinde mandolin ustası Gabriele Pandini tarafından Napoli mandolini yanında Lombardo mandolini (altı tek telli), Bresciano mandolini (dört tek telli), Genovese mandolini (altı çift telli), beş ve altı çift telli mandocello, alto ve tenor mandola yapılmaktadır. Düz gövdeli mandolinler ise İtalya'da Genoa'da usta Corrado Giacomel tarafından yapılmaktadır.

İtalya'da çağdaş mandolin sanatının önemli isimlerinden biri Padua Konservatuvarı mezunu (U. Orlandi mandolin sınıfı) Carlo Aonzo'dur. Hem solist olarak hem de orkestralarla dünyanın birçok ülkesinde konserler veren Aonzo; ABD, Kanada ve Japonya'daki birçok orkestra ve mandolin topluluğuyla iş birliği yapmaktadır. Tarihi çalgıları, eski repertuarı ve icracılık stillerini araştırmakta ayrıca dünyanın önde gelen yüksek eğitim kurumlarında dersler ve master-class dersleri vermektedir. 2000'den beri New York'ta düzenli olarak mandolin kursları veren C. Aonzo'nun 2006 yılında kurduğu Uluslararası Mandolin Akademisinin (L'Accademia Internazionale del Mandolino) ana amacı İtalyan klasik mandolin performans geleneklerini tanıtmaktır. Akademi kapsamında yılda bir İtalya veya İsviçre'de düzenlenen kurslara ABD, Kanada, Japonya, Tayvan, Almanya, Portekiz, İsviçre ve İtalya'dan mandolin sanatçıları katılmaktadır (Aonzo, C.).

Festivaller ve yarışmalar mandolin sanatının gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır. İtalya'nın en önemli mandolin yarışmalarından biri olan R. Calace Uluslararası Mandolin Yarışması, düzenli olarak Campobasso şehrinde düzenlenmektedir.

1963'te K. Wölky, uzun süredir var olan Alman Mandolin İşçileri Derneği (Deutscher Arbeiter- Mandolinisten Bund) ve Alman Mandolin ve Gitar Sanatçıları Derneğinin (Deutscher Mandolinen und Gitarrenspieler Bund) tek bir çatı altında Alman Telli Çalgılar Topluluğu (Bund Deutscher Zupfmusiker - BDZ) olarak birleştirilmesinde rol aldı. BDZ bugüne kadar var olan bir topluluk ve onlarca mandolin-gitar orkestrası ve topluluğunu içermektedir. 1985 yılından bu yana derneğin girişimiyle mandolin ve gitar performansıyla ilgili güncel konuları kapsayan *Zupfmusik* dergisi yayımlandı (Sparks, 1995, s. 166). Şimdi BDZ tarafından dergi *Auftakt!* İsmiyle sürekli olarak yayımlanmaktadır. Bu dergide telli çalgılar ile ilgili güncel haberler, master- classlar, yarışmalar, festival ve konserler hakkında güncel bilgiler verilmekte, dünyaca ünlü mandolinist ve gitaristler tanıtılmakta, genç müzisyenler, profesyonel ve amatör telli çalgı icracılarına yer verilmektedir.

Bugün Almanya'da performans ve pedagoji alanında önde gelen uzman, Viyana'daki W. Chladki'nın ve Berlin'deki K. Wölki'nın mandolin mezunu olan ve uzun süre Köln Müzik Üniversitesinin Wuppertal şehrindeki şubesinde profesör olan Marga Wilden-Hüsgen'dir (d. 1942). Mandolin çalgısı ve mandolin repertuarının tarihi üzerine araştırma çalışmalarına büyük önem veren Magda Wilden-Hüsgen birçok Avrupa festivalinin ve yarışmasının organizatörü, Capella Aquisgrana eski müzik grubunun kurucusu ve lideridir. Farklı dönemlere ait performans örneklerini ve öğretim geleneklerini inceleyerek yazdığı *Mandolin Çalma Tekniğinin Geliştirilmesi* (*Technische Studien für Mandoline*, 1985), ve *Mandolin Çalma Okulu* (*Mandolinenschule*, 1986) önemli

esreleridir. Müzisyen, Barok dönemin çalgılarına ve performans geleneklerinin tanıtımına büyük önem veriyor. *Barok Mandolin* (1990) kitabında, mandolin ve mandolin çeşitlerinin 15.-18. yüzyıllar arasındaki gelişim tarihini ayrıntılı olarak açıklamakta, ayrıca barok mandolin çalma tekniğinde ustalaşmak için pratik öneriler vermektedir.

1980'lerde, müzik ustası R. Seiffert ile birlikte M. Wilden-Hüsgen, klasik İtalyan çalgılarına kıyasla daha büyük gövdeye ve geniş sapa sahip yeni bir mandolin modeli geliştirdi (şekil 9), bu yenilikler çalgının dinamik ve tını aralığını genişletmeyi mümkün kıldı (Wilden-Hüsgen, Hermans, 2003).

Şekil 9. Woll, A. 'Seiffert' mandolin (Woll)

Bu çalgı modeli artık Alman gösteri okulunun temsilcileri arasında yaygın olarak kullanılmaktadır. R. Seiffert'in ölümünden sonra, A. Woll, K. Knorr, W. Albert, D. Hopf ve diğer zanaatkarlar, çalgı üretiminde geleneği sürdürdüler. Wilden-Hüsgen ayrıca kauçuk esaslı malzemeden üretilmiş ve 2-3 mm kalınlığında, yumuşak ve ferah bir ses elde etmenizi sağlayan yeni bir pena türü geliştirdi.

Alman okulunun performans ve pedagoji alanındaki gelenekleri, çoğu mandolin performans dünyasının önde gelen isimleri olan M. Wilden-Hüsgen'in öğrencileri tarafından sürdürülmektedir. Bunlar arasında Köln Müzik Üniversitesinin Wuppertal şubesinde mandolin profesörü olan Catarina Lichtenberg; Kassel Müzik Üniversitesinde profesör, solo mandolin için R. Calace tarafından on prelüd kaydeden ilk icracı olan Gertrude Weihofen (Törster); Esch-sur-Alzette Konservatuarı ve Saarbrücken Müzik Üniversitesinde mandolin öğretmeni, *Artemandoline*, *Luxemburg mandolin quintet* kurucusu ve şefi, besteci, en büyük Uluslararası Mandolin Yarışmalarından birinin *International Mandolin Competition Luxembourg* gorganizatörü Juan Carlos Munoz ve birçok diğerleri gösterilebilir.

20. yüzyılın ikinci yarısında Japonya'da mandolin solo ve orkestra çalgısı olarak gelişmektedir. Profesyonel mandolin topluluklarının yanında genellikle eğitim kurumlarında amatör mandolin orkestraları oluşmuştur. Bu şekilde mandolin toplumda popülerite kazanmıştır (Shibata, 2009, s. 12).

Yasuo Kuwahara, sadece Japonya'da değil, tüm dünyada mandolin sanatının gelişiminde önemli rol oynayan isimlerden biridir. Onun eserleri çok yönlüdür: solo mandolin, düetler ve orkestralar için besteler yapmıştır. Kuwahara, geleneksel müziğe dayanarak, kendi bestelerini ses efektleri ile zenginleştirmiştir. Örneğin, telleri tam basmayarak çalma, avuç ya da pena ile mandolin gövdesine vurma gibi efektler kullanmıştır. Y. Kuwahara'nın

besteleri dünyada birçok farklı ülkenin mandolin sanatçıları ve orkestraları tarafından konser repertuvarlarına alınmıştır (Volskaya, 2006, s. 44).

Japonya'da mandolin üretim konusunda en önde gelen tesis Suzuki Fabrikasıdır. Bu fabrikada birkaç tür mandolin, mandola ve mandocellolar yapılmaktadır. 1950'lerden beri Japon fabrikaları ağırlıklı olarak Amerika için düz gövdeli mandolin üretimine başlamıştır. İlk çalgılar *Gibson* mandolinlerinin kopyalarıyken 1970'lerden itibaren Japon mandolinleri yapım kalitesini yükseltip birçok ülkede popüler olmuştur. Bunlardan en ünlü olanı Matsumoto şehrindeki *Matsumoku Endüstriyel* fabrikasında üretilen *Ibanez* mandolinleridir (Moçalova, 2018, s. 66).

Günümüzde Japonya'da birçok profesyonel ve amatör mandolin orkestrası ve topluluğu vardır. Mandolin eğitimi birçok eğitim kurumunda, ilk kademedен yüksek kademe okullara kadar verilmekte, düzenli olarak mandolin yarışmaları ve festivaller düzenlenmektedir. Örneğin, Osakada düzenli olarak yapılan *Osaka Uluslararası Mandolin Yarışmasına* birçok ülkeden mandolin icracıları katılmaktadırlar. P. Sparks'a (1995) göre, "Almanya dışında Japonya'da mandolin sanatının seviyesi diğer ülkelerden daha yüksektir ve popülerdir" (s. 176).

Önde gelen İtalya, Almanya ve Japonya dışında günümüzde Büyük Britanya'dan İrlanda'ya, Portekiz'den İspanya'ya, Fransa'dan ve Belçika'ya, Avusturya'dan İsviçre'ye, Hollanda'dan Bulgaristan'a, Çek Cumhuriyeti'nden Slovakya'ya, Latin Amerika ülkelerinden ABD'ye, Çin'den Rusya'ya birçok diğer ülkede mandolin müzik kültüründe yer almaktadır.

Mandolin farklı müzik türlerinde kullanılmaktadır. Örneğin, ABD'de önde gelen mandolin sanatçılarından biri olan Mike Marshall'ın repertuvarında klasik mandolin parçalarıyla birlikte jazz ve bluegrass parçalar da vardır. Bu yönelim genellikle ABD mandolin sanatı için tipiktir.

Jerusalem Musik Akademisi ve Padua'daki *Cesare Pollini Konservatuvarını* (Ugo Orlandi mandolin sınıfı) bitiren Avi Avital, Klasik Grammy'ye aday gösterilen ilk mandolin solistiydi. Seçkin bir sanatçısı olarak *Deutsche Grammophon* plak şirketi için beş kayıt, ayrıca *Naxos* ve *SONY Classical* için de çeşitli kayıtlar yapmıştır. Avital, BBC Senfoni Orkestrası, Chicago Senfoni Orkestrası, Deutsche Symphonie Orchester Berlin, Maggio Musicale Fiorentino, Tonhalle Zürih, İsrail Filarmoni, Dresden Phiharmonik, Yomiuri Nippon Senfoni, Residentie Orkest, Norveç Radyosu v.d. ile solist olarak performans sergilemiştir. Günümüzde Avi Avital ve diğer önde gelen mandolin sanatçıları mandolinin tanıtımı, yaygınlaşması, müzik kültüründe önemli bir yer edinmesinde önemli katkılar yapmaktadırlar.

Sonuç ve Öneriler

Tarih boyunca mandolin iniş çıkışlar, evrensel tanınma ve unutulma dönemleri görmüş, ancak çok yönlülüğü ve koşullara uyarlanabilirliği sayesinde her zaman yeniden canlanmıştır. Mandolin, tarihsel süreçte kendine has özellikler gösteren birkaç döneme ayrılmış ve her bir dönem ise kendi içinde mandolin çalgısının gelişimi açısından farklı özellikler sergilemiştir.

17. yüzyıl öncesi, mandolin çalgısının oluşma dönemi olarak adlandırılabilir. Bu dönemde, mandolin yapımında ve akort ayarlarında değişiklik gösteren ve farklı ülkelerde farklı şekilde adlandırılan lavtaya benzeyen çalgılar oluşmuştur.

Barok dönemde, günümüzde de eski müzikte kullanılan ve Barok mandolin olarak adlandırılan çalgı oluşturulmuştur. Zamanla mandolin sanatının merkezi İtalya olmuştur. İtalyan toplum hayatında önemli rol oynayan mandolin için dönemin önde gelen müzisyenleri tarafından metodik ve repertuar çalışmaları yapılmıştır. Bu müzisyenlerden bazıları F. Conti, F. Piccone, D. Scarlatti, A. Vivaldi'dir.

Klasik mandolin dönemi ise mandolin repertuarının ve metodolojik çalışmaların gelişiminde en verimli ve en parlak dönemdir. 18. yüzyılın ortasında farklı çalgıların karışımından Napoli mandolini ortaya çıkmıştır. Bu dönemde mandolin hem amatör hem de profesyonel müzikte kullanılmış, klasik çalma teknikleri içeren çeşitli mandolin metotları yayımlanmıştır.

19. yüzyılın ilk yarısında mandolin sanatında bir düşüş görülmektedir. Mandolin profesyonel müzikten neredeyse tamamen çıkmış ama halk kültüründe eşlik çalgısı olarak yaşamaya devam etmiştir. P. Vinaccia tarafından mandolin yapımında yapılan değişiklikler, mandolin sanatının yeniden canlanması için önemli bir rol oynamıştır.

Romantik mandolin döneminde önde gelen mandolin icracıları ve metot kitabı yazarları, ses üretmede yeni yaklaşımlar ortaya koymuş ve yeni mandolin çalma teknikleri kullanmışlardır. Böylece 19. yüzyılın ikinci yarısında, mandolin çalma sanatında İtalya'da ve ardından tüm Avrupa'da bir canlanma başlamıştır.

20-21. yüzyılda mandolin, birçok toplumun müzik kültürünün bir parçası haline gelmekte ve her mandolin ekolü kendine has özellikler kazanmaktadır. Değişik ülkelerde mandolin toplulukları ve gitar-mandolin orkestraları oluşmakta, mandolin ile ilgili dergiler ve metodolojik çalışmalar yayımlanmaktadır. Birçok ülkede müzik eğitiminin farklı kademelerinde yer alan mandolin için festivaller ve yarışmalar düzenlenmektedir.

Mandolin tarihinin izini sürdüğümüzde, mandolin sanatının merkezlerinin yüzyıllar boyunca farklı ülkelere taşındığını görebiliriz. Belirli bir toplumun müzik kültürüne entegre olan mandolin, hâkim eğilimlerin ve topluma özgü kazanılmış özelliklerin etkisi altına girmektedir. Günümüzde mandolin sanatı aktif olarak gelişmeye devam etmektedir. Mandolinin farklı ülkelerdeki varoluşunu araştırırken bu çalgının hem profesyonel müzikte hem amatör müzikte hem de genel müzik eğitiminde başarılı bir şekilde kullanılabilmesi sonucuna varılmıştır. Bu durum, bir çocuğun başlangıç seviyesinde çalmayı öğrenebileceği bir çalgı olmasının yanında, aynı zamanda en karmaşık virtüöz solo programları seslendirebilen, büyük salonlarda ve orkestralarla solo çalan bir çalgı olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca mandolin, antik, klasik, romantik, bluegrass, country, caz ve diğer birçok müzik türünde kullanılabilir.

Diğer ülkelerin mandolin ekollerini örnek alarak mandolinin Türk müzik eğitiminde tekrar yer alması için

çalışmalar yapılabilir ve yeni bir seviyede, profesyonel performans çalgısı olarak, yeniden canlandırılabilir. Bunun için en önemli adımlardan biri mandolin için yeni metot çalışmalarıdır. Gelecek metot çalışmalarında farklı mandolin ekollerinin tecrübelerinden ve Türk müzik geleneklerinden yararlanılarak kendine has Türk mandolin metodu üretilebilir. Mandolinin hem mesleki hem amatör hem de genel müzik eğitiminde kullanılabilmesi için ayrı ayrı metotlar yazılabilir.

Kaynakça/References

- Adelstein, S. (1905). *Mandolin Memories*. San Francisco: Press of Jos. Winterburn co.
- Agricola, M. (1529). *Musica Instrumentalis Deusch*. Erişim Tarihi: 15 Aralık 2020, <https://earlymusicmuse.com/mandore1of3/>
- Alfonso, X. (tarihsiz). *Contigas de Santa Maria*. Erişim Tarihi: 15 Aralık, 2020, <https://earlymusicmuse.com/mandore1of3/>
- Aonzo, C. (tarihsiz). Erişim Tarihi: 21 Nisan, 2021, <https://carloaonzo.com/biography>
- Bone, Ph. J. (1914). *The Guitar and Mandolin: Biographies of Celebrated Players and Composers*. London: Schott & Co.
- Henke, M. (1993). *Das grosse Buch der Zupforchester*. Munchen: Schwingenstein-Verlag.
- Hornbostel, E. M. von, Sachs, C. (1914). *Systematik der Musikinstrumente. Narodniye muzikalnye instrumenti i instrumentalnaya muzika* (İ. Andler, Çev.) içinde (s. 229-261). Moskova: Sovetskiy kompozitor.
- Kaptan, Z. ve Yöndem, S. (2010). Bağlama ve klasik gitarın öğretim süreçleri açısından karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), 21-46.
- Lachmann, E. (1950). *Collection of Historical Musical Instruments*. Erişim Tarihi: 10 Ocak, 2021, <https://www.christies.com/en/lot/lot-5426857>
- Laçinova, T. ve Pripuskova, E. (2015). Mandolina v zarubejnoj i oteçestvennij muzikalnoj kulture. Kratkiy istoričeskiy oçerk. *Voprosi Muzikoznaniya: Teoriya. İstoriya. Metodika: Sbornik Nauçnih Statey*, 8, 60-78.
- Le Roux, D. und Bazin, J-P. (1988). Die Geschichte der Mandoline. Fritsch R. (Ed.), *Mandolinen-Symposium* içinde (ss. 13-18), Bundesakademie für Muzikalische Jugendbildung, Almanya.
- McDonald, G. (2015). *The Mandolin: a History*. Australia: Graham McDonald Stringed Instruments.
- Moçalova, E. (2018). *Mandolinnoye i Domrovoye İspolnitelskoye İskusstvo: Puti Razvitiya i Vzaimodeystviya* (Yayımlanmamış doktora tezi), RAM im. Gnesinih, Moskova.
- Munier, C. (1891). *Scuola del Mandolino: Metodo Complete per Mandolin*. Firenze.
- Muzhçil, V. (2015). Akustiçeskaya struktura zvukoobrazovaniya v instrumentovadenii i instrumentovke. *Harkovskiy Nazionalnyy Universitet İskusstv im. İ.P. Kotlyarovskogo*, 4, 74-79.
- National Music Museum. Erişim Tarihi: 10 Ocak, 2021, <http://collections.nmmusd.org/PluckedStrings/Mandolins/StradMandolin/StradMandolin.htm>

- Orlandi, U. ve Mandonico C. (1998). *R. Calace. Works for Mandolin Quartet and Mandolin Orchestra*. Italy: Nuova Era Records.
- Öztürk, O. M. (2020). Mandolinle Muasırlaş(tır)mak: Türkçülüğün Müsiki Sahasındaki Programı Işığında Köy Enstitülerinde Müzik Eğitimi. *Etnomüzikoloji Dergisi*, 3(1), 18-55.
- Say, A. (2001). *Müzik Öğretimi*. Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.
- Say, A. (2009). *Müzik Sözlüğü*. Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.
- Shibata, T. (2009) II Mandolin in Giappone un Profile Storico. *Plectrum*, 3, 12–13.
- Skroznikova, A. (2014). Mandolina: novaya zhizn v yarkih kraskah. *Teatr, Zhivopis, Kino, Muzıka*, 3, 202-208.
- Sözbilir, M. (2009). *Nitel Veri Analizi*. Erişim Tarihi: 10 Ocak, 2021, <https://fenitay.files.wordpress.com/2009/02/1112-nitel-arac59f4c4b1rmada-veri-analizi.pdf>
- Sparks, P. (1995). *The Classical Mandolin*. New York: Oxford University Press.
- Sparks, P. (2013). Claraross, Mabel Downing and Ladies' Guitar and Mandolin Bands in Late Victorian Britain. *Early Music*, 41(4), 621–632. The Metropolitan Museum of Art. Erişim Tarihi: 31 Mayıs, 2021, <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/503849>
- Tyler, J. and Sparks, P. (1989). *The Early Mandolin*. New York: Oxford University Press.
- Virdung, S. (1511). *Musica Getuscht*. Erişim Tarihi: 15 Aralık, 2020, <https://earlymusicmuse.com/mandore1of3/>
- Volskaya, T. (2006). Pamyati Yasuo Kuwahara. *Narodnik* 3 (53), 43–44.
- Wilden–Hüsgen, M. (1988). Die Instrumentaltechnik der Mandoline anhand der Mandolinschulen des 18., 19. und 20. Jahrhunderts. Fritsch R. (Ed.), *Mandolinen-Symposium* içinde (57-62), Bundesakademie für Müzikalische Jugendbildung, Almanya.
- Wilden–Hüsgen, M. (1990). *Die Barockmandoline*. Germany: TheoHüsgen.
- Wilden–Hüsgen, M. (1992). Workshop Barockmandoline. Fritsch R. (Ed.), 2. *Internationales Mandolinen-Symposium* içinde (ss. 12-19), Bundesakademie für Müzikalische Jugendbildung, Almanya.
- Wilden-Hüsgen, M. ve Hermans, A. (2003). Die Frau, die der Mandoline einen Neuen Weg Bahnte. Annemie Hermans, Musikleiterin des Nederland Ver-Bond van Mandoline-Orkesten, Sprach mit Prof. Marga Wilden-Hüsgen. *Concertino*. 56(3), 126-129.
- Woll, A. Meisterwerkstatt für Mandolinen und Mandolen. Erişim Tarihi: 15 Aralık, 2020, <https://en.woll-mandolinen.de/seiffert/>